

बाळाची वाढ आणि विकास (लसीकरणाविषयीच्या विवेचनासह)

अनुक्रमणिका

प्रस्तावना

प्रकरण १ : आईच्या हॉर्मोन्सचा मुलावर होणार परिणाम १६

१. जन्मल्यानंतर पहिले काही दिवस मुलाचे स्तन भरीव का दिसतात ? १६
२. बऱ्याच नवजात मुलींच्या योनीमार्गातून पहिल्या काही दिवसात पांढरा स्राव का येतो ? १६
३. काही नवजात मुलींच्या योनीमार्गातून जन्मानंतर थोडासा रक्तस्राव का होतो ? १७
४. नवजात मुलाचे वृषण आकाराने मोठे का दिसतात ? १७
५. काही नवजात बालकांचे पूंबीजकोष (टेस्टीज) खाली वृषणात का उतरलेले नसतात ? १७

प्रकरण २ : शरीराचे तापमान १८

१. नवजात बालक आणि मोठी माणसे यांना कोणत्या तापमानात सुखकर वाटते ? १८
२. नवजात बालक त्याच्या शरीराचे तापमान समतोल कसे राखते ? १८
३. नवजात मुलाला कपड्यात गुंडाळून का ठेवावे ? १८
४. नवजात बालकाचे तापमान योग्य राखण्यासाठी काय करावे ? १९
५. प्रत्येक नवजात बालकाला स्वेटर, कानटोपी, हातमोजे व पायमोजे घालणे जरूरीचे आहे काय ? १९
६. काही मुले गादीवर न झोपता जमिनीवरच का झोपतात ? २०
७. लहान मुलांचे इतर शरीराच्या मानाने डोके गरम का लागते ? २०
८. लहान मुलाच्या डोक्याला जास्त घाम का येतो ? २०

प्रकरण ३ : नवजात बालकांतील कावीळ	२१
१. बहुतेक नवजात बालकांना जन्मानंतर काही दिवसांत कावीळ होते, या स्वाभाविकरित्या होणाऱ्या काविळीचे कारण काय ?	२१
२. काही मुलांना जन्मल्यावर तीव्र स्वरूपाची कावीळ होण्याचे महत्त्वाचे कारण कोणते ?	२२
३. रक्तगटाचे वेगवेगळे प्रकार कोणते ?	२२
४. मुलाचा रक्तगट 'आर्-एच्-पॉझिटिव्ह' व आईचा रक्तगट 'आर्-एच्-निगेटिव्ह' असेल तर अशा मुलाला जन्मल्यानंतर गंभीर स्वरूपाची कावीळ का होऊ शकते ?	२२
५. जन्मल्यानंतर पहिल्या काही दिवसांत मुलाला जोरदार कावीळ झाली तर त्यापासून काय धोका उद्भवतो ?	२४
६. जोरदार स्वरूपाच्या काविळीपासून मुलाला वाचविता येते का ?	२४
७. प्रसूतीनंतर लगेच 'आर्-एच्-निगेटिव्ह' रक्तगट असलेल्या आईला 'अँटी डी' हे इंजेक्शन का देतात ?	२५
प्रकरण ४ : अपुऱ्या दिवसांचे मूल	२६
१. अपुऱ्या दिवसांचे मूल म्हणजे काय ?	२६
२. अपुऱ्या दिवसांतच जन्म होण्याची कारणे कोणती ?	२६
३. अपुऱ्या दिवसांनी जन्म झालेल्या मुलांची लक्षणे कोणती ?	२७
४. अपुऱ्या दिवसांनी जन्मलेल्या मुलांच्या कोणत्या समस्या असतात ?	२८
५. अपुऱ्या दिवसांनी जन्मलेल्या मुलांची विशेष काळजी कशी घेतात ?	२८
६. अपुऱ्या दिवसांच्या जन्मामुळे मुलांची वाढ व विकास यांवर काय परिणाम होतो ?	३०

७. अपुऱ्या दिवसांची ढुले जगण्याची शक्यता कितपत असते ? ३०
- ॢ. गर्भधारणेनंतर सातव्या महिन्यात जन्ढुलेले ढूल जगते;
परंतु आठव्या महिन्यात जन्ढुलेले ढूल सहसा जगत नाही,
हा समज खरा आहे का ? ३०
९. आतापर्यंत कढीत कढी कितती अपुऱ्या
दिवसांचे ढूल जगले आहे ? ३१
१०. अपुऱ्या दिवसांनी जन्ढुलेले ढूल जगण्यास समर्थ आहे, असे
केव्हा म्हणतात ? ३१
११. अपुऱ्या दिवसांच्या ढुलांना दूध पाजतांना
कोणती काळजी घ्यावी ? ३१
१२. अपुऱ्या दिवसांनी जन्ढुलेल्या ढुलाला दूध पाजण्यास केव्हा
सुरुवात करावी ? ३२
१३. अपुऱ्या दिवसांनी जन्ढुलेल्या ढुलांच्या शारीरिक तापढानात
थोडाफार बदल का होतो ? ३२
- १ॢ. अपुऱ्या दिवसांच्या जन्ढुलेल्या ढुलांना कशा
प्रकारचे कपडे घालावेत ? ३३
- १ॣ. अपुऱ्या दिवसांचे ढूल आजारी आहे, हे कसे ओळखावे ? ३३
- १।. गर्भधारणेच्या परिपूर्ण काळानंतर जन्ढुलेल्या ढुलांच्या
कोणत्या समस्या असतात ? ३ॢ
- प्रकरण ॡ : जास्त आणि कढी वजनाची नवजात बालके** ३ॣ
१. नवजात बालकाचे जन्ढावेळेचे वजन वाजवीपेक्षा अधिक आहे,
असे केव्हा समजावे ? ३ॣ
२. ढधुढेह झालेल्या स्त्रियांच्या ढुलांचे वजन
प्रढाणापेक्षा जास्त का असते ? ३ॣ

३. नवजात बालकाचे वजन असावयास हवे त्यापेक्षा कमी आहे,
असे केव्हा समजावे ? ३५

प्रकरण ६ : जुळी आणि तिळी ३७

१. जुळी आणि तिळी मुले कशी जन्मतात ? ३७
२. जुळ्या मुलांची दुखणी ही सारखीच असतात का ? ३८
३. एकाच स्त्रीबीजापासून जन्मणाऱ्या जुळ्यांपैकी
एक दगावल्यास दुसरेही दगावते का ? ३८
४. एका स्त्रीला जास्तीत जास्त किती मुले झाली आहेत आणि
एकाच गर्भधारणेत जास्तीत जास्त किती मुले जन्मली आहेत ? ३८
५. कमीत कमी दिवसांच्या गर्भधारणेनंतर आणि जास्तीत जास्त
दिवसांच्या गर्भधारणेनंतर जन्मलेल्या मुलांचा तपशील काय आहे ? ३९
६. आतापर्यंत जन्मलेल्या मुलांत कमीत कमी आणि जास्तीत
जास्त वजन किती होते ? ३९
७. 'टेस्ट-ट्यूब बेबी' म्हणजे काय ? पहिली टेस्ट-ट्यूब
बेबी केव्हा जन्मास आली ? ३९

प्रकरण ७ : अकस्मात येणारा मृत्यू ४०

१. पाळण्यातील अकस्मात मृत्यू म्हणजे काय ? ४०
२. पाळण्यातील अकस्मात येणाऱ्या मृत्यूचे कारण काय असते ? ४०
३. नवजात बालकाचे वजन असावयास हवे त्यापेक्षा कमी आहे,
असे केव्हा समजावे ? ४०
४. नवजात बालकाला बालरोगतज्ञांकडे केव्हा घेऊन जावे ? ४१

प्रकरण ८ : रोगप्रतिकारकशक्ती ४५

१. रोगप्रतिकारकशक्ती म्हणजे काय ? ४५

बाळाची वाढ आणि विकास	११
२. लसींचे प्रकार	४७
३. नवजात बालके आणि लहान मुले यांना कोणताही आजार चटकन का होतो ?	४९
४. लहान मुलांना होणारा रोग आणि मोठ्यांना होणारा रोग यात काय फरक आहे ?	५०
५. लहान मुलांमध्ये होणारा जंतूंचा संपर्क कसा टाळू शकतो ?	५१
६. लहान मुलांना प्रतिबंधक लस टोचण्याचे वेळापत्रक कसे असावे ?	५२
७. पोलिओच्या हंगामात प्रतिबंधक लस देण्याचे वेळापत्रक बदलावयास हवे का ?	५५
८. गरोदरपणात कोणत्या लसी देणे अनिष्ट आहे ?	५६
९. कोणत्या आजारामध्ये लस देऊ नये ?	५६
१०. पोलिओची लस कोणत्या स्वरूपात मिळते व ती कशी देतात ?	५७
११. काही मुलांमध्ये रोगप्रतिबंधक लस देऊनसुद्धा क्षयरोग आणि डांग्या खोकला यांसारखे रोग का होतात ?	५८
१२. डी.पी.टी. म्हणजेच ट्रिपलची लस म्हणजे काय ?	५८
१३. लसीने धनुर्वाताविरुद्ध संरक्षण कसे केले जाते	५९
१४. 'अँटी टिटॅनस सिरम' म्हणजे काय ?	६०
१५. एम्.एम्.आर्.ची लस म्हणजे काय ?	६१
१६. अगदी नवजात बालकात गोवरासारखे रोग क्वचितच का आढळून येतात ?	६१
१७. प्रत्येक मुलाला गोवर प्रतिबंधक लस द्यावी का ?	६२
१८. बी.सी.जी. म्हणजे काय ?	६२

१९. 'क्षयरोगाची टेस्ट' किंवा 'मान्टूज टेस्ट' म्हणजे काय ?	६३
२०. 'रॅबिस' लस म्हणजे काय	६४
२१. हल्ली देवीची लस का देत नाहीत ?	६५
२२. बाकीच्या रोगांसाठी प्रतिबंधक लसी केव्हा घाव्यात	६६
२३. हिब व्हॅक्सिन - एच.आय.बी व्हॅक्सिन	६६
२४. हिपॅटायटिस बी	२५. हिपॅटायटिस ए
	६७
२६. कांजिण्या	६८
२८. मेनिंगोकोक्कल लस	६८
२७. टायफॉइड	६९
२९. न्यूमोकोक्कल लस	६९
३० कॉलरा	६९
३१. एकत्रित लसी	
३२. लस दिल्याने काही उपद्रव होतात का ?	७०
३३. मूल आजारी असतांना लस देता येते का ?	७०
३४. मुलाला विशिष्ट लस केव्हा देऊ नये ?	७१
३५. रक्त दिल्यानंतर (Blood transfusion) लसी केव्हा घाव्यात ?	७२
३६. रोग झाल्यास किंवा होऊ नये म्हणून विशिष्ट रोगप्रतिबंधक द्रव्यांचे (Specific antibodies) इंजेक्शन	७२
३७. रोग प्रतिबंधक लसी टोचतांना पालकांनी कोणत्या गोष्टी लक्षात ठेवाव्यात ?	७३
प्रकरण ९ : वाढ आणि विकास	७५
१. पहिल्या मासात नवजात अर्भकाच्या वजनात किती वाढ होते ?	७५

२. पहिल्या वर्षात मुलांची सर्वसाधारण वाढ आणि विकास कशा रीतीने होते ? ७५
३. पहिल्या वर्षातील जलद वाढ सुरळीत व्हावी म्हणून मूल कसा प्रतिसाद देते ? ७६
४. मोठ्या माणसांच्या मानाने सर्व इंद्रिये व अवयव कमी कार्यक्षम असल्याने लहान मुलांत कोणती लक्षणे दिसून येतात ? ७८
५. सर्वसाधारणपणे नवजात बालकात अन्नघटकांची गरज किती प्रमाणात असते ? ७९
६. वाढत्या वयाच्या मुलांसाठी नियमित टॉनिक देणे योग्य आहे का ? ८०
७. नवजात बालकांना नेहमी 'ग्राईप वॉटर' देणे योग्य आहे का ? ८१
८. नवजात मुलांमध्ये 'बाळकडू'चा उपयोग कसा होतो ? ८२
९. प्रतिक्षिप्त क्रिया (Reflex Actions) ८२
१०. नवजात बालकाला शिकविता येणे शक्य आहे का ? असल्यास त्याला कोणत्या प्रकारे शिकवावे ? ८३
११. ऐकणे ८५
१२. मुलाला ऐकू येत नाही किंवा कमी ऐकू येते, हे कसे ओळखावे ? ८६
१३. नवजात बालकाला श्रवणेंद्रियांवर शिकवणे शक्य आहे का ? ८७
१४. दृष्टी ८८
१५. मुलाच्या दृष्टीत दोष असल्यास कसे ओळखावे ? ८८
१६. नवजात बालकाला दृष्टीद्वारे शिकण्यास पालक कसे प्रवृत्त करू शकतील ? ८९

१७. वास व चव	९०	
१८. वासाच्या (घ्राणेंद्रियाच्या) द्वारे मूल कसे शिकते ?	९०	
१९. मुलाला शिक्षण देण्यात चवीचा कसा उपयोग होतो ?	९१	
२०. स्पर्श	२१. स्पर्शामुळे नवजात बालक कसे शिकते ?	९१
२२. मुलांची खेळणी	२३. लघवी व शौच यांचे प्रशिक्षण	९३
२४. शिस्त		९४
२५. लहान मुलांची समजशक्ती आणि आकलनशक्ती मोठ्या माणसांच्या मानाने कमी असते की अधिक असते ?		९५
२६. पालक आपल्या मुलांचे आरोग्य कसे चांगले ठेवू शकतात ?		९६
२७. वात्सल्य आणि कर्तव्य		९७
प्रकरण १० : आदर्श पालक		९९

मुलांचे संगोपन व विकास यांसाठी उपयुक्त सनातनचा ग्रंथ !

प्रसूतीनंतर आई आणि बाळ यांची घ्यायची काळजी

गर्भवतीच्या मनात पहिल्या वेळी प्रसूतीसंबंधी पुष्कळ कुतूहल, शंका आणि भीती असते; म्हणून 'प्रसूती कशी होते', याचे सविस्तर वर्णन या ग्रंथात केले आहे. 'प्रसूतीनंतर बाळंतिणीने कोणते व्यायाम करावेत', हे समजून घेण्यासाठी, तसेच आपल्या नवजात बाळाच्या संदर्भातील विविध शंकांची (उदा. मुलाची दिनचर्या, झोप, रडणे यांविषयी) उत्तरे मिळण्यासाठी प्रस्तुत ग्रंथ अवश्य वाचा !

प्रस्तावना

आज एकत्र कुटुंबपद्धत लोप पावत चालल्यामुळे नवीन पालकांकडे मुलांच्या संगोपनाचे ज्ञान अल्प असते. पालकांचे या विषयावरील ज्ञान वाढवण्यासाठी हा ग्रंथ साहाय्य करतील.

प्रस्तुत ग्रंथात आईच्या हॉर्मोन्सचा मुलावर होणार परिणाम, नवजात बाळाच्या शरिराचे तपमान, नवजात बालकांतील गंभीर आजार, कावीळ इत्यादींविषयी चर्चा करण्यात आली आहे. अपुऱ्या दिवसांनी जन्मलेली मुले तसेच जुळी अन् तिळी यांसंदर्भात बरीचशी माहिती या ग्रंथात दिलेली आहे.

याच ग्रंथात रोगप्रतिकारक शक्ती म्हणजे काय ? आजच्या काळात विविध रोगांच्या प्रतिबंधासाठी कोणत्या लसी वापरल्या जातात ? त्यांचे काही दुष्परिणाम होतात का ? त्या लसी केव्हा द्यायच्या असतात ? यासंबंधीचे सविस्तर विवेचन केलेले आहे. त्याचप्रमाणे बाळ हुशार अन् सशक्त बनण्यासाठी काय करावे ? त्याची वाढ आणि विकास यांचे आरंभीचे टप्पे कोणते ? यांचीही उत्तरे यात मिळतील.

मातेच्या प्रसूतीपासून बाळ १ वर्षांचे होईपर्यंत मातेची आणि बाळाची काळजी कशी घ्यावी, याचे सविस्तर मार्गदर्शन होण्यासाठी हा ग्रंथ वाचनीय आहे. पालकांच्या बऱ्याच प्रश्नांची उत्तरे या ग्रंथांतून मिळतील.

या ग्रंथातील माहितीच्या आधारे पालकांकडून त्यांच्या पाल्यांचे चांगल्या रितीने संगोपन घडो आणि प्रत्येक मुलाची उत्तम प्रकारे शारीरिक, मानसिक आणि आध्यात्मिक वाढ अन् विकास होऊन मोठेपणी तो आदर्श नागरिक होवो, हीच त्या जगन्नियन्त्या परमेश्वराजवळ मनःपूर्वक प्रार्थना ! – लेखक

सनातनच्या नवीन ग्रंथांविषयी जाणून घेण्यासाठी संपर्क करा -

E-mail : prasarsahitya@gmail.com किंवा भ्रमणभाष : ९३२२३१५३१७

‘सनातन’चे ग्रंथ ‘ऑनलाइन’ खरेदीसाठी उपलब्ध - www.SanatanShop.com